

#001

#Duurzaamgolf: De green wordt steeds groener

Golfbanen besteden veel aandacht aan duurzame relatie met de natuur

Golfbanen zijn waternerslindende, natuurbedreigende en ruimtevtretende terreinen. Ja, zo werd er vroeger nogal eens over gedacht, maar dit is allang achterhaald. Sterker nog: bij golfbaanbeheer staat duurzaamheid hoog in het vaandel. Menig natuurliefhebber en rustzoeker slaat graag een balletje in deze prachtige omgevingen met flora en fauna variërend van oude eiken, schapen en bijenhotels tot kerkuilen, reeën en vleermuiskasten.

Auteur: Sylvia de Witt

Anglesea Golf Course aan de Great Ocean Road

Het is natuurlijk geweldig om bijvoorbeeld reeën te zien als je aan het golfen bent, of roofvogels, maar op de Anglesea Golf Course aan de Great Ocean Road bij Melbourne is het helemaal feest. Als je daar golft, heb je gezelschap van een behoorlijk aantal kangoeroes. Deze kangoeroepopulatie op Anglesea is uniek. Het is namelijk zeldzaam om wilde kangoeroes in een stedelijk gebied te vinden, zo dicht bij de mensen. Postdoctoraal-studenten en academici van de afdeling zoölogie van de Universiteit van Melbourne doen sinds 2004 onderzoek naar deze kangoeroes op de Anglesea Golf Club en ook op het nabijgelegen Kamp Wilkin, waar meer dan 300 kangoeroes zijn onderzocht, genummerd en gemarkeerd met oormerken en kragen. Ook hebben ze allemaal een naam gekregen. Het onderzoek heeft tot doel om het gedrag van deze dieren beter te leren begrijpen, de negatieve effecten die zouden kunnen ontstaan tussen de kangoeroes en golfers te minimaliseren en een duurzame co-existentie van de kangoeroes op de Anglesea Golf Club te ontwikkelen.

Bron: www.angair.org.au

#002

Luierende kangoeroes op de golfbaan.

Smartflower Golfclub Almeerderhout

Afgelopen zomer liet Golfclub Almeerderhout een Smartflower installeren om de laadpunten van elektrische auto's van stroom te voorzien. De Smartflower heeft twaalf zonnepanelen als bloembladeren, die gaan bewegen wanneer de zon opkomt. De panelen draaien rond tot een waaier en volgen de zon totdat die weer ondergaat, net als een echte bloem.

#003

Weg met de petfles!

Millennium Golf in het Belgische Paal-Beringen draagt weer een steentje bij tot het behoud van ons milieu door het verkleinen van de steeds groter wordende afvalberg petflessen. Millennium Golf heeft hiervoor 5.000 euro geïnvesteerd in een waterinstallatie voor zowel bruisend als 'plat' water, dat door iedereen met een millennium-drinkflesje gratis getapt kan worden in de shop. Samen met Aquacare heeft Millennium Golf een duurzame fles ontworpen, waarvoor een eenmalige kleine bijdrage wordt gevraagd.

Bron: www.millenniumgolf.be

#004

Misschien niet specifiek #duurzaamgolf, maar wel bijzonder op Anderstein, Veluwe voerhut.

Biologisch afbreekbare golfbal

Jaarlijks wordt de aarde vervuild met miljoenen golfballen die vol schadelijke gifstoffen zitten. De 100% biologisch afbreekbare golfbal is hiervoor de ultieme oplossing!

Biogolf BV is bezig met de ontwikkeling van een 100% biologisch afbreekbare golfbal, de NatureSX. Professionele Nederlandse golfers hebben na tests geconcludeerd dat deze bal 'net zo goed als een normale golfbal' is. Er wordt verwacht dat de golfbal geschikt is om zowel op de driving range als op de green te gebruiken en een alternatief is voor reguliere golfballen in alle golfbalmarktsegmenten.

Biogolf verwacht dat de golfbal een goed alternatief is voor 80-90% van alle golfspelers; zij zullen het verschil nauwelijks merken. De overige 10-20%, de betere golfspelers en de pro's, zullen de voorkeur blijven geven aan de duurdere plastic kwaliteitsgolfbal.

De 100% biologisch afbreekbare golfbal is onder andere samengesteld uit aardappelstijfsel in een geheime formule: een restproduct uit de patatindustrie. Alle golfbalcomponenten zijn 100% biologisch afbreekbaar.

Joris Slooten:

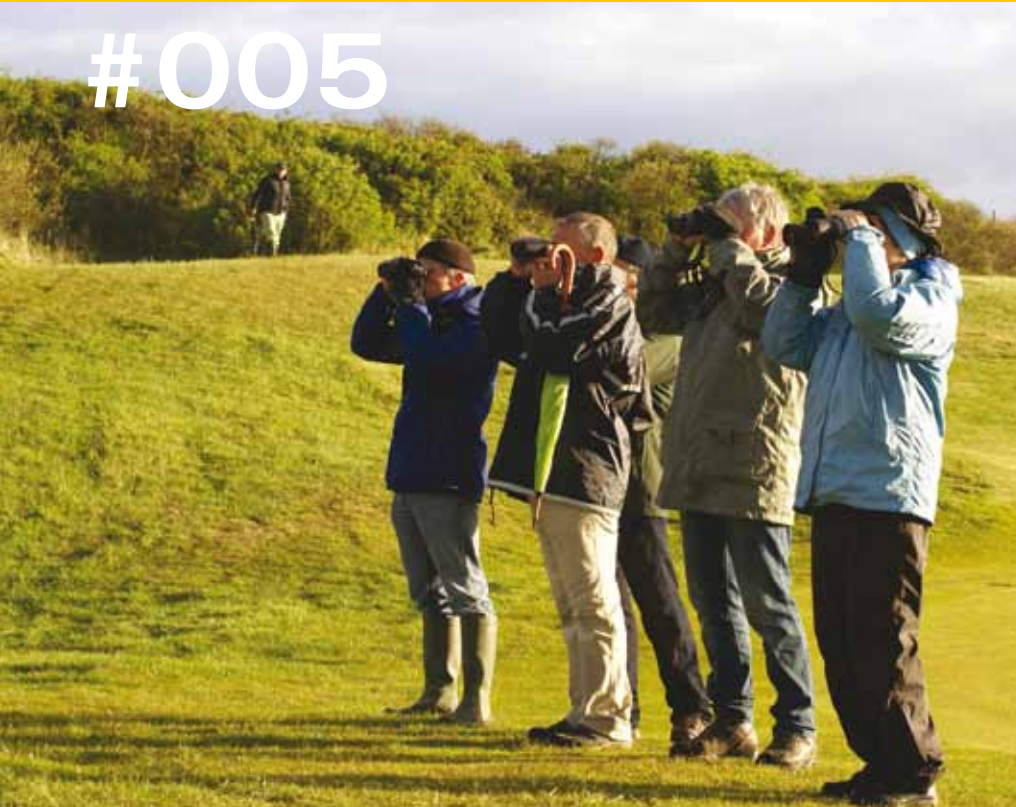
'Landschaps- en natuurbeleving vormen een onderdeel van de golfbeleving. De golfer is gast in het landschap en speelt het spel tegen de baan, zichzelf en de natuurlijke elementen. Deze oorsprong brengt met zich mee dat duurzaam beheer van golfbanen, gericht op de lange termijn, een vanzelfsprekendheid is.'

<http://www.mijndenhaag.org/entry/2114/bord-duurzaam-golf>

'Dé uitdaging voor de golfsector is erin gelegen juist van onaantrekkelijke landschappen iets moois te maken.'

Bron: Natuur- en Milieufederatie Utrecht

#005

Domburgsche golfclub birdwatching voor leden en geïnteresseerden.

Vogels geven golfbanen karakter

'Gaaf het goed met de vogels, dan gaat het goed met het groen. Vogels geven golfbanen karakter met hun kleuren en geluiden en dragen zo bij aan de natuurbeleving. *Birdie, eagle, albatross*, maar ook de specht, de buizerd, de merel en talloze andere vogelsoorten hebben de golfbaan als leefomgeving.

Golf en het natuurlijke landschap zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Natuurwaarden en landschappelijke kwaliteit dragen in belangrijke mate bij aan het unieke karakter van de golfsport en geven een tijdloze aantrekkingskracht.

Het beheer van een golfbaan vraagt daarom - naast aandacht voor de speelkwaliteit - om zorg voor de natuur- en landschapswaarden. Daarom is de opdracht aan de golfbranche: duurzaam golf, optimale speelkwaliteit in harmonie met de natuurlijke omgeving. De kwaliteit van golf, de beleving en de biodiversiteit varen daar wel bij.'

Bron: www.ngf.nl

Maurits Groen:

'Vanaf het moment dat ik hoorde over de BioGolf-golfballen, was ik een enthousiast supporter. Want wie had golfballen ooit eerder bekeken als "uitgestelde diffuse lozingen van onafbreekbare kunststoffen en giftige zware metalen"?

Dat ook golfballen fundamenteel verbeterd konden worden, daar had nooit iemand bij stilgestaan.'

Bron: www.biogolf.com

Max Hopes:

'Oude golfspelers sterven niet, zij verliezen alleen maar hun ballen.'

Bron: 'Never say die', London 1987

Dave Muis:

'Golfbaan Sluispolder beheert reeds acht jaar chemievrij 27 holes en ruime oefenfaciliteiten. Ook werken we al geruime tijd samen met Staatsbosbeheer op het gebied van natuureducatie. Duurzaamheid en betrokkenheid bij de natuur kunnen niet vroeg genoeg beginnen.

Met simpele middelen (stammetjes, schapenwol van onze eigen golfbaanshappen etc.), die we gewoon uit de natuur op de golfbaan halen, knutselen kinderen kabouters of andere fantasiefiguren in elkaar en leren ze spelenderwijs iets over de natuur in ons prachtige gebied.

Dezelfde stammetjes, voor ons vaak snoeiafval, doneren wij dan ook regelmatig aan Staatsbosbeheer en op deze manier maken wij samen kinderen bewust van de natuur in de ruimste zin des woords.

Golfbaan Sluispolder voorziet de bezoekers van informatie en Staatsbosbeheer heeft de beschikking over zeer handige educatiehulpmiddelen.'

Bron: via e-mail

#006

Greenkeeper Sjef Verschure wijst nieuw opkomende heideplantjes aan op de fairway van Anderstein.

Bart Stadhouders, project-manager golf bij Between-us, een bedrijf dat duurzaamheid meet bij Europese golftoernooien:

'Een duurzame golfbaan is aantrekkelijker, trekt meer mensen en getuigt van een langetermijnvisie. Maar er moet nog veel gebeuren: de grootste winst is te boeken met waterefficiency. Er verdwijnt heel veel water in een golfbaan. Dat kan duurzamer. In Marrakech staat nu een installatie die afvalwater uit de stad zuivert en hergebruikt voor de golfbaan. Dit soort initiatieven zal ook in Nederland het imago van golf verder versterken.'

Bron: <http://www.greenzine.info/blog/123/groene-golf-op-de-golfbaan>

#007

Greenkeeper Roel Boorsma van Sluispolder geeft bezoekende kinderen uitleg over de natuur op zijn baan.

Anderstein is de 50ste Nederlandse golfbaan met GEO-certificaat #duurzaamgolf

Bron: Twitter

Golfclub Zwolle

'Golfclub Zwolle heeft ecogebeden aangelegd, bedoeld als leefplek voor vele planten- en diersoorten, waar ze rust, beschutting en voedsel vinden en soortgenoten treffen. Vanuit deze gebieden kunnen ze zich verspreiden in de omgeving en bij nood kunnen dieren zich er weer ongestoord terugtrekken. Dieren hebben een overzichtelijke dagtaak: eten vinden, zelf niet opgegeten worden, bescherming zoeken en in het voorjaar een soortgenoot vinden om zich voort te planten.

Zonder beschermde gebieden in Nederland zouden vele soorten al zijn uitgestorven. Op landelijke schaal functioneert hiertoe de Ecologische Hoofdstructuur. Op lokaal niveau zijn groene zones zoals onze ecogebeden letterlijk van levensbelang. We mogen er als vereniging best trots op zijn dat ze tot onze baan behoren! De natuur waar we met het beheer van de ecogebeden naar streven, is vooral ook bedoeld voor de kleinere en daardoor voor de mens minder goed zichtbare flora en fauna. Het gaat hierbij om meer zeldzame planten en kleinere dieren beho-

rend tot de insecten, amfibieën, vogels e.d. Voor deze organismen zijn rust en een niet-verstoorde bodem van levensbelang. Als er regelmatig mensen door het ecogebed lopen, verdicht de grond en zullen vooral kwetsbare planten verdwijnen. Ook de greenkeepers komen alleen in de ecogebeden als het echt noodzakelijk is. Het gaat dan vooral om maaierwerkzaamheden of snoeiwerk.'

Bron: www.golfclubzwolle.nl

#008

Schape bij hole 1 op Domburgsche Golfclub.

Ellen Kroes, clubmanager DGC De Gelpenberg:

'In het voor- en najaar komen 250 schapen aan op de Brink in Oud-Aalden. Samen met herder Hilde Groen en haar twee honden loopt de kudde via het zandpad en de Paardelandsdrift over Landal Aelderholt naar golfclub De Gelpenberg, om daar de vergrassing tussen de heide weg te grazen, open plekken te creëren en zaden te verspreiden van de oude baan naar de nieuwe voor meer heideontwikkeling. De herder en haar kudde moeten we zien als "natuurbeheerders", die vele ecologische voordelen hebben ten opzichte van mechanisch maaien. Zo verbetert door begrazing de vegetatie en de structuur van de bodem en kunnen nieuwe zaden kiemen. Hierdoor ontstaat bovendien meer variatie in de

#009

Beheer van de rough op de Gelpenberg door vrijwilligers.

#010

Gelpenberg.

beplanting, want schapen dragen zaden mee in hun vacht en verspreiden zo diverse plantensoorten.

We zijn nu een paar jaar bezig en het resultaat is nu al geweldig. Begrazing heeft in tegenstelling tot bijvoorbeeld plaggen van heide geen verstoringseffect op de bodemstructuur, wat het risico op massale bosopslag voorkomt.'

Bijenhotel

'Onze golfbaan is geen natuurreservaat, maar wel een natuurgebied met veel potentie. Natuurlijk willen we in de eerste plaats golfen, maar we willen ook tot die categorie clubs behoren die verantwoord omgaat met de natuur. Door steeds meer ecologisch maai- en bosbeheer wordt de baan steeds gevarieerder. Daarom hebben wij op De Gelpenberg onlangs een bijenhotel geplaatst. Op een rustig plekje waar nooit iemand komt, lekker in de zon, is aan de rand van onze kikkerpoel midden in de heide, links op hole 2, een bijenhotel geplaatst. Gegarandeerd dat er verschillende soorten bijen en hommels op afkomen om hier hun nageslacht groot te brengen.'

Ooievaarsnest

'Omdat de afgelopen drie jaar in het voorjaar twee ooievaars gesignaleerd werden op de green van 7, besloot de baancommissie een ooievaarsnest te plaatsen. Het was een enorm succes; drie kuikens hebben van mei tot en met augustus op de fairway van hole 7 gewoond. Leden en gasten hebben enorm van dit schouwspel genoten.'

Bron: e-mail

#011

Liemeer eco-rillen zien er moi uit en vormen een goede schuilplaats voor klein wild.

Cees van de Noort, Baancommissie Liemeer G&CC:

‘Op Liemeer G&CC zijn we bezig met het aanleggen van eco-rillen (een soort houtwal). Deze moeten een schuilplaats bieden aan fauna op de golfbaan, zoals hazen, egels en nog veel meer. Tweede duurzaamheidsproject: schapen de rough laten begrazen. Niet uniek, maar toch duurzaam, scheelt (misschien extra) uitstoot van meststoffen, vegetatie blijft onveranderd, verdringen van ongewenste kruiden. Derde duurzaamheidsproject: bijenvolken en vleermuiskasten herbergen op de golfbaan en bestuiving voor de bloemen en planten op de golfbaan bevorderen, waardoor er een betere groei/ bloei ontstaat. Vierde duurzaamheidsproject: nestkasten ter adoptie aanbieden aan leden om zo vogels aan te trekken. Deze worden dan door de greenkeepers en flora- en faunacommissie opgehangen in struwelen of in de bomen op de golfbaan.’

Bron: www.golfclubliemeer.nl

Golfclub Zeegersloot GEO-gecertificeerd volgens ISO-14001

Ruud Taal:

Leen van Reeuwijk, hoofd greenkeeping bij Golfclub Zeegersloot in Alphen aan den Rijn, stond aanvankelijk wat sceptisch tegenover het voornemen van de club om gecertificeerd te willen worden door de Golf Environment Organization (GEO) in Schotland. ‘Veel extra werk’, was zijn eerste gedachte. Het bestuur van de club stelde bovendien de eis dat het proces en de gevolgen daarvan kostenneutraal zouden moeten zijn.

Anderhalf jaar later, nu de GEO-certificering een feit is, denkt hij er alleen nog maar positief over. Van Reeuwijk: ‘Het onderhoud aan onze baan

is nogal complex vanwege een grote verscheidenheid aan grondsoorten en veel drainage, die bovendien in het verleden slecht in kaart is gebracht. Maar die situatie heeft ook zijn voordelen, want door het zoeken naar oplossingen zijn we bijvoorbeeld specialist geworden in het gebruik van polystyreen onder de greens. Daardoor hebben wij het verzakken en afwateren veel beter onder controle gekregen. We hebben daarnaast ook nog te maken met de gemeente Alphen aan den Rijn, eigenaar van de Heuvelbaan, die op een vuilstort is aangelegd. De milieudiscussie daarover is inmiddels gelukkig helemaal afgerond en we kunnen dat gebied nu gerust het best gecontroleerde stuk grond van Nederland noemen. Maar het impliceert wel dat we daar heel zorgvuldig en arbeidsintensief te werk moeten gaan.’ Niet geheel onlogisch dus, dat Van Reeuwijk aanvankelijk niet stond te trappelen om het GEO-certificeringsproces in te gaan. Ronald Buiting Advies heeft Golfclub Zeegersloot aan de hand van het Committed to Green-programma echter fantastisch op weg geholpen, waarna het certificeringsproject volledig met eigen mensen is voltooid. Het heeft zelfs een zeer punctuele documentatie opgeleverd, want alle werkzaamheden zoals die volgens de Flora- en faunawet en andere geldende voorschriften moeten worden uitgevoerd, staan nu gedocumenteerd volgens het internationale milieumanagementsysteem ISO 14001.

Theo Wils, Zeegersloot-lid vanaf het eerste uur, was daarvan als projectdeskundige de initiatiefnemer. ‘De zaken zijn daardoor misschien wat formeler geworden’, vertelt hij, ‘maar meteen ook veel duidelijker voor alle mensen die ermee te maken hebben of krijgen. Alle taken en

bevoegdheden zijn nu, onafhankelijk van de persoon, in één oogopslag zichtbaar. Onze zeven greenkeepers kunnen als vanouds hun taken blijven uitvoeren, maar tekenen nu – letterlijk – voor de wijze waarop zij te werk gaan. Op die manier is er nooit meer onduidelijkheid over de verantwoordelijkheid voor veiligheid, de omgang met materialen en grondstoffen, kledingvoorschriften en dergelijke. ISO 14001 wordt voor de GEO-certificering weliswaar niet vereist, maar omdat wij nu al “in de geest” ervan handelen, geeft dat een prettig en “duurzaam” gevoel. Bovendien zijn we volledig voorbereid op vervolgaudits.’

Bij nader inzien is Van Reeuwijk dus heel enthousiast over het proces. ‘Omdat ik vanaf het eerste moment lid was van de projectgroep, heb ik gaandeweg veel meer inzicht gekregen in allerlei protocollen, die niet in ons bestaande beheerplan waren opgenomen. Eerlijk gezegd wist ik ook niet precies hoe we met de biotopen van vlermuizen en ringslangen moesten omgaan. En maaisel wordt nu bijvoorbeeld consequent afgevoerd; gebaggerd slib laten we minstens drie dagen liggen om reptielen een ontsnappingskans te geven en van afgewaaid en gesnoeid takken worden rillen en rolstapels gemaakt. Dat doen we overigens, net als onze jaarlijkse “divot-reparatie-actie”, voor een deel samen met clubleden, die daarvoor in alle vroegte massaal de baan ingaan. Net zoals voor de tweede-huisjes-op-de-golfbaan-actie, waarbij de honderd vogelhuisjes die door de leden bijeen zijn gespaard binnenkort gezamenlijk worden opgehangen in de baan. En die betrokkenheid van de leden bij ons werk vinden wij, greenkeepers bij Zeegersloot, nou zo uniek!’

@GolfTheDutch duurzaam golfbaanbeheer is belangrijk in deze tijd. Het is een onderdeel van maatschappelijk verantwoord ondernemen! Top!

Bron: Twitter

Guido Hamelink van NLadviseurs:

'Duurzaamheid in golf is in de afgelopen vijftien jaar een groot thema geworden. Begon het met kleinere, lokale initiatieven, zoals het in beeld brengen van natuur op de golfbaan en het plaatsen van nestkastjes, enkele jaren later kon je je laten certificeren door de Nederlandse Golf Federatie middels het Committed to Green-certificaat, een certificaat dat werd gedragen door een actieve commissie die ook de audit-bezoeken verzorgde. De audits waren, mede door het ontbreken van criteria, vrij informeel. De NGF vond het belangrijk dat meer golfbanen in de duurzaamheidsbeweging mee zouden gaan. Een van de manieren om dit te stimuleren, was een verdere professionalisering van de certificering. Daarom werd in 2010 in overleg met de Golf Environment Organization (GEO) de GEO-certificering uit Schotland naar Nederland gehaald. De Committed to Green-gecertificeerde banen kregen de mogelijkheid om over te stappen. Vanaf dat moment zijn er vaste criteria waaraan een duurzame golfbaan moet voldoen. Wereldwijd zijn er inmiddels 136 banen GEO-gecertificeerd, waarvan vijftig in Nederland. De ceo van GEO, Jonathan Smith, noemt Nederland als voorbeeld als het gaat om duurzaam golfbaanbeheer.

Nederland loopt mede voorop door de stimulans vanuit de NGF om met ondersteuning van NLadviseurs het certificeringstraject in te gaan. In 2012 is daar ook het ecologische adviesbureau Buiting Advies als adviseur bijgekomen. Deze ondersteuning is een zeer belangrijke stimulans geweest in dit traject, maar zonder de inzet van de vele vrijwilligers en medewerkers van de verschillende golfbanen was het niet gelukt.'

Golfbaan in de woestijn niet bepaald duurzaam

GEO-certificering gaat over zes thema's, uiteenlopend van het landschap en de biodiversiteit die daarbij hoort tot aan water, energie, inkoop, inzet van gewasbeschermingsmiddelen en horeca. Eigenlijk wordt de gehele exploitatie van de golfbaan in die certificering meegenomen. Duurzaam golf is het bereiken van de speelkwaliteit die aansluit bij de wensen van de golfer, zonder daarmee natuur en milieu te belasten met negatieve effecten op korte of lange termijn. Nog mooier is het als golfbanen door hun landschappelijke situering en maatschappelijke positie een bijdrage kunnen leveren.

Een golfbaan in een woestijngebied is daarom geen voorbeeld van duurzaamheid. Wat dat betreft heeft Nederland het klimaat mee, maar

#012

Vleermuiskelder op golfbaan Martensplek.

zelfs hier is schoon water geen vanzelfsprekendheid meer en zijn er grondstoffen in omloop met een negatieve impact.

Op veel punten kunnen er verbeteringen worden doorgevoerd. Het terugdringen van gewasbeschermingsmiddelen is er één van; ook het water- en gasverbruik in clubhuizen kan worden geminimaliseerd. Die zijn bijna het hele jaar geopend en van vroeg tot laat is daar activiteit. Trouwens, waarom zou een golfbaan geen energie kunnen terugleveren? De biovergistingsinstallatie die wordt ingezet met gras van de Lochemse Golf & Country Club is hiervan een mooi voorbeeld.'

Met 10.000 hectare landgebruik in Nederland kan golf echt wat bijdragen aan de ecologie en de landschappelijke kwaliteit in ons land. Veel effect bereik je door het groenbeheer van de golfbaan te verduurzamen. Kijk naar de wijze van bosonderhoud, het maaien en afvoeren van rough en het aanplanten van besdragende struiken. Dat zijn maatregelen die voor planten en dieren meerwaarde kunnen creëren.

Meer kleinschalige maatregelen als insectenhôtels en nestkastjes voor vogels zijn heel zichtbaar en tastbaar en daardoor ook heel aansprekend; goed om over te communiceren. Bovendien zijn er vaak mensen op de golfclub die het leuk vinden om mee te helpen, kastjes schoon te maken

en nieuwe op te hangen. Maar de grootste ecologische effecten behaal je door het golfbaanbeheer op een verstandige manier uit te voeren, en bijvoorbeeld gras naar heideterrein om te vormen en het oppervlak van natuurlijke elementen te vergroten.

Decor van de golfbaan

'Natuur is in die zin ondersteunend omdat ze ook echt verweven is met golf. Golfbaanarchitecten gebruiken natuurlijke onderdelen om het spel interessant te maken. Als je afslaat vanaf de tee en je moet over een met heide begroeide carry slaan, dan is dat – behalve dat het een mooi gezicht is – ook speltechnisch een extra uitdaging. Ik noem het vaak het decor van de golfbaan. Zo is golfen ook ontstaan, in de natuur. Woest landschap met weinig mogelijkheden voor akkerbouw leende zich heel goed voor het golfspel.

Vanaf de jaren 80 kwam de grote groei in golf. Veel nieuwe golfers, veel nieuwe golfbanen. Golfbanen werden niet meer alleen op zand, maar ook op klei aangelegd. De moeilijkheidsgraad van de golfbaan werd afgestemd op de beginnende golfer. We hebben een behoorlijk uniek bestand aan diverse golfbaanontwerpen beschikbaar in Nederland.

Op veel van deze banen wordt nu wel gekeken hoe men die met bepaalde ingrepen ook weer natuurlijker kan maken, en daardoor interessanter en uitdagender. Grotere renovaties en kleinere beheeraanpassingen, dus van overal maaien tot wat minder maaien en meer interessante vegetatie.'

Water

'Op Nederlandse banen is water niet weg te denken. Water maakt deel uit van het spel als hindernis en dient als opslag voor (beregenings) water. Golfbanen hebben zo in veel gebieden een functie voor waterberging, om piekbelasting door hevige regenval te kunnen opvangen. De grond die vrijkomt bij het graven van de waterpartijen wordt onder andere gebruikt voor ophoging elders in het terrein, zodat er extra ondulaties kunnen worden aangebracht.

Golfbanen op de hogere zandgronden maken vaak gebruik van grondwater als aanvulling op de beregeningscapaciteit.

Vergeet niet de ecologische waarde die waterpartijen met hun oevers hebben. Een polderbaan heeft al snel vier kilometer aan rietoevers, die een fantastische broedgelegenheid bieden aan vogels en schuil- en paaigelegenheid voor vissen en amfibieën.'

Relatie speelkwaliteit en duurzaam beheer

'De relatie tussen speelkwaliteit en duurzaam

#013

Greenkeeper Henri Slijkhuis en herder Chris Grinwis bij Schaapskudde op Nunspeetse.

beheer is niet weg te denken. We moeten zorgen voor een mooi product voor de golfer. Het is wel moeilijk om een goed evenwicht te vinden. Regelmatig gemaaid gras is nu eenmaal gevoelig voor ziektes.

Door de toelating van chemische middelen kwamen er steeds meer middelen om deze ziektes te bestrijden. Momenteel staat het gebruik ervan

sterk onder druk en is een toekomstig verbod niet uit te sluiten. Maar het gras moet natuurlijk kort blijven voor het spel; hier ligt een uitdaging voor de komende tijd. Ik ben ervan overtuigd: als je beter kijkt naar de biologie van de bodem en de groeisituatie, dan kun je met een biologische aanpak veel meer bereiken. Samenwerken met de natuur voor een duurzame situatie!

Er zijn momenteel al golfbanen die helemaal geen fungiciden meer gebruiken. Dit vraagt wel een meer tolerante golfer en we moeten niet onze ogen sluiten voor de eventuele economische effecten. Dat is een onmiskenbaar spanningsveld. Iedere greenkeeper gaat hier ook anders mee om, afhankelijk van de bodem en de situatie. Vakkennis en vakkundigheid zijn belangrijker dan ooit.'

Trends in biodiversiteit

'Op de meeste golfbanen worden de aanwezige planten en dieren gemonitord, veelal door enthousiaste leden en vrijwilligers die een groot hart hebben voor de ecologie op de golfbaan. De koppeling naar beheer wordt niet overal gemaakt. Dat is wel een gemiste kans. Soortenonderzoek biedt uitstekende handvatten om bij te sturen in het beheer van de golfbaan. Bovendien eist de Flora- en faunawet ook de nodige kennis op dit gebied. Zonder implementatie van gedragscodes is een overtreding snel begaan.

Golfbaanarchitecten als Jol, Van der Vaart en Rijks houden in het ontwerp van de golfbaan

#014

Wilde Orchidee op Royal Golfclub Oostende.

#015

Gefaseerd rietmaaien met zo weinig mogelijk verstoring op de Domburgsche.

al rekening met de natuur die zich uiteindelijk moet vestigen. In beplantingsplannen nemen we inheemse en gebiedseigen soorten op om de ecologie optimaal tegemoet te komen.

Zo worden er eiken, essen, elzen en berken aangeplant en komen er meer besdragende struiken, zoals Gelderse roos en vlier.

Vlinderstruiken worden gelukkig niet zo veel meer neergezet; ik vind dat vaak wat kunstmatige ingrepen. Ik zie liever een mooi bloemrijk grasland; dat trekt veel vlinders aan. Een vlinderstruik is een uitheemse soort, leuk voor bij het clubhuis. Met inheemse, gebiedseigen soorten kun je heel veel situaties creëren die een groot effect hebben op de biodiversiteit.

Golfbanen zijn door de vele overgangen tussen hoge en lage begroeiing, natte en droge vegetatie en de grote diversiteit in landschapselementen van grote waarde voor vogels. Een mooi project dat de Nederlandse Golf Federatie is gestart samen met de Vogelbescherming en diverse golfclubs, is *Committed to Birds*. Hierbij wordt gekeken hoe we het vogelleven op de golfbaan kunnen stimuleren. Hiertoe hebben we bij een aantal golfbanen de situatie gescreend en onderzocht hoe je met een paar ingrepen kunt zorgen voor extra vogels op de golfbaan. Het kan dan gaan om aangepast rough-beheer, meer gelaagdheid in het bos, maar ook nestkasten. Op naar nog meer vogels op de golfbaan!

Verschrallingsbeheer

‘Door de teruglopende beheerbudgetten zal er steeds meer worden onderzocht hoe we met zo weinig mogelijk ingrepen kunnen beheren. Over het algemeen betekent dit ook dat je meer natuurlijke locaties krijgt. Risico is dat de natuur die hier ontstaat vrij eentonig is en vanuit het oogpunt van biodiversiteit een beperkte waarde heeft.

Het kost veel tijd om grasland geschikt te maken voor bloemrijk grasland door het zogeheten verschrallingsbeheer.

Hiervoor moet je heel vaak maaien en afvoeren; dan krijg je verschralling van de bodem waardoor er meer soorten terugkomen dan alleen maar gras. Dat kost tijd en inspanning, maar ook geld om die vegetatie af te voeren. Die vegetatie kan nu weer worden gebruikt voor biovergistinginstallaties, waardoor de afvoerkosten worden teruggedrongen.’

Terugdringen energieverbruik

‘Daarnaast hoort ook het terugdringen van energieverbruik bij duurzaamheid. Het aantal clubhuizen met zonnepanelen is nog beperkt, maar daar wordt wel steeds meer naar gekeken. Er zijn een paar clubhuizen met zonnecollectoren op het dak en die hebben inderdaad een grote terugloop in gasverbruik. Het is natuurlijk een investering, maar wel een met een steeds kortere terugverdientijd. Ik denk dat de komende vijf jaar

veel golfbanen ook de stap zullen maken om steeds meer zelfvoorzienend te zijn. Golfbaan Bleijenbeek in het Limburgse Afferden bijvoorbeeld maakt geen gebruik van leidingwater en heeft ook geen afvoer of riool. Die heeft dit opgelost door een eigen filterinstallatie.’

GEO-certificering verplicht?

‘Bij sommige nieuwe ontwikkelingen, bijvoorbeeld een uitbreiding van de golfbaan, neemt een gemeentebestuur GEO-certificering op als voorwaarde. Het is ook denkbaar dat deze op een gegeven moment verplicht wordt gesteld om nog gebruik te mogen maken van bepaalde gewasbeschermingsmiddelen of om onder bepaalde voorwaarden te werken; dat zou dan met dit GEO-certificeringssysteem kunnen worden gecontroleerd. Dit soort ontwikkelingen zou kunnen zorgen voor een verplichting van de GEO-certificering. Maar ik ben hier geen voorstander van. Ik heb liever dat golfbanen zelf de keuze kunnen maken. Als dit een must is, krijg je weer te maken met golfbanen die de grens opzoeken om toch maar gecertificeerd te zijn.’

Stuur of twitter dit artikel door!

Scan of ga naar:

www.greenkeeper.nl/artikel.asp?id=9-5029